

Slovenië

Guido Derksen

DO
MI
NI
CU
S

Inhoud

SLOVENIË

- ▶ Habsburgse architectuur in Ljubljana
- ▶ In een pletna op het Meer van Bled
- ▶ Daal af in de grotten van Postojna
- ▶ Pastoraal groen en bruisende bergrivieren
- ▶ Maak een tocht door Nationaal Park Triglav
- ▶ Dolce vita in Piran en Koper

- 7 Kaarten & plattegronden
- 11 Woord vooraf

1 13 Slovenië en de Slovenen

- 14 Landschap
- 16 Gewesten, steden en infrastructuur
- 17 Klimaat
- 18 Flora en fauna
- 19 Bevolking
- 22 Taal
- 23 Economie
- 26 Bestuur en politiek

2 31 Slovenië: speelbal der geschiedenis

- 32 Oudheid
- 33 Middeleeuwen
- 37 Contrareformatie en absolutisme
- 38 Een kort bezoek van Napoleon en het revolutiejaar 1848
- 40 De ondergang van het Habsburgse keizerrijk
- 42 Deel van Joegoslavië
- 53 Onafhankelijkheid

3 57 Kunst en cultuur

- 58 Literatuur
- 62 Beeldende kunst
- 63 Architectuur
- 65 Muziek en dans

4 69 Eten en drinken

- 70 Eten
- 71 Eetgelegenheden

- 72 Drinken
- 73 Sloveense wijnen

5 77 Ljubljana, de elegante hoofdstad

- 79 Geschiedenis
- 80 Eerste indruk
- 81 Prešernov trg
- 87 De Oude Stad
- 98 Het universiteitskwartier
- 102 Het regerings- en museumkwartier
- 106 Rond het centrum

6 119 Noordwest-Slovenië

- 120 Grillige alpenpieken, fraaie rivierdalen en verstilde meren
- 122 Bled
- 134 Ten noordwesten en westen van Bled
- 138 Nationaal Park Triglav
- 143 Ten oosten en zuidoosten van Bled
- 159 Ten zuidwesten van Bled

7 185 Noordoost-Slovenië

- 186 Maribor
- 196 Ten westen van Maribor
- 207 Ten oosten van Maribor
- 212 Ten zuiden van Maribor
- 212 Ptuj
- 224 Celje

Woord vooraf

Slovenië heeft zich na de onafhankelijkheid in 1991 in snel tempo ontwikkeld tot een welvarend Midden-Europees land. Sinds 2004 is het een gewaardeerd lid van de Europese Unie, maar toch is de voormalige Joegoslavische deelrepubliek in Nederland en België nog altijd vrij onbekend. Ten onrechte, want Slovenië heeft meer te bieden dan veel mensen denken, en het ligt bovendien dichterbij Nederland en België dan Spanje, Portugal en het grootste deel van Italië.

Behalve het befaamde Meer van Bled en de al even beroemde grotten van Postojna bezit Slovenië ook de grillige pieken van de Julische Alpen en ongerepte bergketens als de Kočevski Rog, het Pohorjemassief en de Karavanen. Als extraatje ligt onder de Julische Alpen het klassieke Karstgebied, waar je een veelheid aan bijzondere landschappelijke verschijnselen en mysterieuze grottenstelsels kunt ontdekken. Tussen de ketens en heuvelruggen door stromen mooie rivieren en liggen uitgestrekte bossen en pastorale landbouwgebieden. Beethoven liet zich voor zijn *Pastorale* niet voor niets door het Sloveense landschap inspireren. De Sloveense kuststrook is niet lang en wordt 's zomers bestormd door badgasten. Langs de kust ligt echter een handvol interessante plaatsen met mooie historische kernen. Daarvan heeft het land er nog veel meer, terwijl je ook historie kunt proeven bij een van de talrijke kastelen, kerken en kloosters. Hoofdstad Ljubljana is een elegante en prettige cultuurstad, waarin tal van historische gebouwen en delen van de binnenstad fraai zijn gerenoveerd en gerestaureerd.

Guido Derksen

Guido Derksen is journalist en schreef voor *Dominicus* ook de reisgidsen *Aruba, Curaçao en Bonaire, Gambia en Senegal, Ierland en Noord-Ierland, Kaapverdië, Kroatië, Madeira en Sicilië*.

Slovenië en de Slovenen

Slovenië, tot de onafhankelijkheid in 1991 de noordelijkste deelrepubliek van het voormalig Joegoslavië, ligt ten zuiden van de Alpen. In het noorden grenst het land aan Oostenrijk. In het oosten is een korte gemeenschappelijke grens met Hongarije, in het westen is Italië de grote buur. In het zuidwesten heeft Slovenië een korte kustlijn aan de Adriatische Zee, de noordelijkste uitloper van de Middellandse Zee. Het buurland waarmee Slovenië de langste grens deelt, in het zuiden en zuidoosten, is Kroatië. Het grondgebied is 20.273 km² groot, iets meer dan de helft van Nederland en bijna 70% van het Belgische grondgebied. Slovenië ligt grofweg tussen 45°25' en 46°50' noorderbreedte en tussen 13°20' en 16°35' westerlengte.

< De Julische Alpen, Noordwest-Slovenië.

1

In Slovenië vind je ook enkele meren, waaronder de prachtige meren van Bled en Bohinj, en een aantal fraaie rivierdalen, waaronder die van de Soča, de Drava, de Sava en de Krka. Er loopt in totaal ca. 26.000 km aan rivieren en beken door het kleine land. Er zijn zo'n 7500 bronnen geteld waaruit drinkbaar zoet water aan de oppervlakte komt. Enkele honderden daarvan leveren uitstekend mineraalwater. Rond een aantal bronnen zijn gezondheidscomplexen (spa's) met thermale baden aangelegd. Sommige daarvan hebben een geschiedenis die tot 400 jaar teruggaat.

Bij de korte kuststrook van Slovenië (ruim 45 km lang) verandert het landschap aanzienlijk. In de vegetatie komen typisch mediterrane bomen voor als de cipres en de olijfbom, die je elders in het land niet tegenkomt. De Adriatische Zee spoelt er tegen een rotsige kust aan, waar geen natuurlijke zandstranden te vinden zijn. Alleen Portorož heeft een zandstrand van enige omvang, maar dat is aangelegd en niet natuurlijk ontstaan.

GEWESTEN, STEDEN EN INFRASTRUCTUUR

Gewesten

Slovenië is ingedeeld in twaalf bestuurlijke regio's. Psychologisch van veel groter belang voor de Slovenen zijn de historische gewesten of regio's (*regije*). Je zou ze met provincies kunnen vergelijken, ware het niet dat ze geen bestuurlijke bevoegdheden hebben, zoals bijvoorbeeld de Nederlandse provincies. Hun namen en grenzen ontleen ze vooral aan de Habsburgse historie van Slovenië. Van west naar oost zijn de historische Sloveense gewesten: Primorska, Gorenjska, Notranjska, Dolenjska, Štajerska, Koroška, Bela Krajina en Prekmurje (waarbij Bela Krajina overigens ook vaak als subregio wordt aangemerkt). Binnen de gewesten zijn weer diverse landstreken of subregio's te onderscheiden, die eveneens een rol spelen in de psyche en de regionale identiteit van de Slovenen.

Steden en dorpen

Verstedelijking zoals in West-Europa is in Slovenië ver te zoeken. Hoofdstad en grootste stad is Ljubljana, dat ca. 290.000 inwoners telt. De tweede stad, Maribor, heeft bijna 95.000 inwoners, Celje heeft als derde stad ongeveer 38.000 inwoners, Kranj ca. 37.000 en Koper en Velenje tellen rond de 25.000 inwoners. Voor de rest heeft Slovenië een reeks kleinere steden, waarvan de inwonertallen oplopen van enkele duizenden tot rond de 20.000 inwoners, en heel veel kleine dorpen. Het land telt in totaal 212 gemeenten (*občine*), waarvan er elf een bijzondere status als 'verzorgingsgemeente' hebben; dat betekent dat ze wat groter zijn en belangrijke functies voor de omliggende regio vervullen.

De Triglav, hoogste berg en nationaal symbool van Slovenië.

KLIMAAT

Hoewel Slovenië een land van bescheiden omvang is, heeft het enkele behoorlijk van elkaar verschillende klimaatzones. De verschillen worden veroorzaakt door de geografische diversiteit van het landschap. Het grootste deel van het land heeft een gematigd continentaal klimaat, met koude winters en warme zomers. In het oosten valt de minste regen, zo'n 800 mm per jaar, evenveel als in Nederland. Hier heerst het meest uitgesproken continentale klimaat. In het bergachtige noordwesten is sprake van een alpien klimaat. De zomers zijn er in de dalen prettig warm – je zit hier aan de zonnige zuidzijde van de Alpen – en de winters vrij koud. Het is er wel behoorlijk nat: gemiddeld valt er per jaar meer dan 3000 mm neerslag, in de winter meestal in de vorm van sneeuw.

Vanaf de kust tot in de vallei van de Soča is sprake van een mediterraan klimaat. De zomers zijn er uitgesproken warm, de winters mild – behalve als de gevreesde sterke noordoostenwind (de *burja*) waait. De kust krijgt per jaar gemiddeld 1000 mm neerslag te verwerken, zo'n 400 mm minder dan het centrum van het land. Voor heel Slovenië geldt verder dat de meeste regen in de maanden oktober en november valt. In mei en juni kan er ook behoorlijk wat regenwater naar beneden komen. Januari en februari zijn de droogste maanden.

De gemiddelde temperatuur voor heel Slovenië is 21 °C in augustus (de warmste maand), en –2 °C in januari (de koudste maand). De gemiddelde temperaturen variëren wel per landschapstype (de kustregio heeft een gemiddelde zomertemperatuur van 23 °C en een gemiddelde wintertempera-

Ljubljana en omgeving

Wie zich laat verleiden, komt prachtige pleinen, bijzondere historische gebouwen, trendy cafés en galerieën en tal van bekoorlijke terrassen tegen in de binnenstad van Ljubljana. Her en der tref je ook allerlei opgeknapt oude binnenplaatsen aan, terwijl er ook nog eens een soort subniveau bestaat ónder delen van de stad met bars, wijnkelders, eetgelegenheden en winkels. Architectuurliefhebbers kunnen zich in Ljubljana verdiepen in de manier waarop Sloveniës beroemdste architect Jože Plečnik een groot stedenbouwkundig en architectonisch stempel op de stad heeft gedrukt; cultuurliefhebbers kunnen de goed gevulde lijst met theatervoorstellingen, festivals, concerten et cetera nalopen, en culinair geïnteresseerden kunnen een expeditie opzetten naar de goede eetgelegenheden die de stad binnen haar grenzen heeft. Kortom, Ljubljana is een stad waarin iedereen wel wat van zijn gading vindt.

Sloveniës hoofdstad is er ook een van menselijke dimensies. De stad telt inclusief buitenwijken ongeveer 300.000 inwoners en is door de ruime ste-

denbouwkundige opzet een aangename woon- en verblijfplaats. Het aanzicht van het centrum wordt bepaald door de middeleeuwse Oude Stad, gelegen aan de voet van de majestueuze burchtheuvel en de rivier de Ljubljanica. De rivier snijdt de stadskern in tweeën, waarbij op de westoever het ‘nieuwe’ centrum ligt. Hier tref je interessante historische gebouwen van wat recenter datum, waarbij de voorbeelden in Jugendstil of secessionstil (de Austro-Hongaarse pendant van de Jugendstil) uit het begin van de 20ste eeuw zich onderscheiden. Op de burchtheuvel, in het enorme Tivolipark, in de parken her en der in het ‘nieuwe’ centrum en zeker in de wijde omgeving van de stad is verder meer dan voldoende groen voor de stadsbewoner voorhanden. Een minder aantrekkelijke kant van de hoofdstad zijn de bouwwerken in zakelijk-socialistische bouwstijl in de schil rond het vooroorlogse centrum. Gelukkig streven de Slovenen ernaar om dit soort gebouwen in de komende decennia langzamerhand te vervangen.

GESCHIEDENIS

In de bronstijd en de vroege ijertijd kwam er voor het eerst een permanente nederzetting langs de drassige oevers van de Ljubljanica. Later vestigden de Illyriërs zich aan de voet van de huidige burchtheuvel. Ze noemden hun woonplaats Emon, wat onder de Romeinen ‘Emona’ werd. De Romeinen hadden er eerst een belangrijke legerpost, en breidden deze in de eerste eeuwen na Christus uit tot handelsstad van formaat, op een kruispunt van handelswegen. Het moet destijds een rijke stad geweest zijn, getuige de vondst van veel gouden voorwerpen uit de Romeinse periode. De Hunnen maakten een einde aan de voorspoed toen ze Emona in de 5de eeuw plunderden. De stad viel daarna ten prooi aan Oost-Goten, Longobarden en Slaven. In de duistere eeuwen van de grote volksverhuizingen werd er daarna niet veel meer vernomen van de verlaten stad. Later vestigden zich er weer mensen. In de 12de eeuw bestond er in ieder geval een Slavische nederzetting die Luwigana heette. Deze nederzetting was eerst eigendom van Karintheïë en daarna van het hertogdom Carniola; in 1220 vielen Ljubljana stadsrechten ten deel. In 1335 kwam de stad in handen van de Habsburgers, die haar Laibach noemden; de Zuid-Slaven spraken over Ljubljana. Op een korte napoleontische onderbreking tussen 1809 en 1813 na bleef Ljubljana tot in 1918 in Habsburgse handen.

De Osmaanse Turken lukte het in de 15de eeuw niet de stad eronder te krijgen, maar in de eeuw erna, in 1511, verwoestte een zware aardbeving het grootste deel van het middeleeuwse Ljubljana. In de eeuwen die erop volgden, verrees het ene renaissance- en barokgebouw na het andere in de voorspoedig groeiende handelsstad. De provinciale overheid van Carniola gaf de jezuïet Grubar aan het einde van de 18de eeuw de opdracht een kanaal te graven dat een deel van het water van de Ljubljanica om de stad heen kon leiden. Daarmee werd het mogelijk het moeras rond Ljubljana droog te

Prešernov trg, met aan de overzijde de Drievoudige Brug.

Het warenhuis is binnen verder een merkwaardig en een beetje ouderwets doolhof van gangetjes en met hardboard afgescheiden ruimtes.

Aan de overzijde van het begin van Trubarjeva cesta, de rivierkant, is de neoklassieke **Centrale Apotheek** aan het plein ook de moeite waard. In de 19de eeuw was het een populair intellectuelencafé. Vanaf hier heb je een mooi zicht op het **Uragebouw** aan de overzijde van Prešernov trg, net als het Urbancegebouw uit het begin van de 20ste eeuw. Onder het grote dakoverstek, in enigszins afwijkende Jugendstil, is het van kleurrijk schilderkunst voorzien. De schilders konden hun verf beneden halen, want het gebouw was destijds onderkomen voor een grote winkel vol schildersbenodigdheden.

De brugpartij vanaf Prešernov trg naar de Oude Stad aan de overzijde van de Ljubljana is een uniek stuk stadsverfraaiing voor Ljubljana. In 1842 begon het middendeel als Špitalbrug zijn bestaan. Bijna een eeuw later ontwierp Jože Plečnik (zie kader p. 92) de twee voetgangersdelen aan weerszijden ervan en werd de Špitalbrug verfraaid met de typische Plečnikkolommetjes. De drie bruggen tezamen heetten vanaf toen **Tromostovje**, de Drievoudige Brug. De zijbruggen zijn voor voetgangers, de brede middenbrug is ook voor autoverkeer geschikt. Langs de leuningen van de zijbruggen staan overdag regelmatig bloemen- en kruidenverkoopsters met hun koopwaar. De buitenste bruggen hebben in het midden ook trappen omlaag die naar

de overdekte en onoverdekte kades beneden leiden, eveneens geconstrueerd door Plečnik.

Vlak bij de bruggen, aan de oostzijde van het plein, blikt France Prešeren (de man van het Sloveense volkslied, dat over wijn, vriendschap en goed nabuurschap gaat) een beetje somber over zijn eigen trg. Het gigantische beeld te zijner ere is uit 1905 en werd gemaakt door architect Max Fabiani en beeldhouwer Ivan Zajc. Achter de rug van de groen uitgeslagen en met duivenpoep bevuilde dichter staat een stenen zuil waarop een schaarsgeklede muze haar hand uitsteekt. De franciscaner monniken vonden haar destijds zo scabreus gekleed dat ze het armschepsel iedere ochtend met een laken bedekten. Het laken werd dan steevast weer weggetrokken door deugnieten en onverlaten. En waar kijkt de bronzen France Prešeren eigenlijk naar? Als je zijn blik volgt, kun je op gelijke hoogte aan het begin van Wolfova ulica een gebeeldhouwd reliëf tegen de gevel van nummer 4 zien. Het is Julija Primic, die uit een raam naar de dichter kijkt. Voor de arme France onbereikbaar ver weg, net als in zijn echte leven, toen zijn onbeantwoorde liefde voor Julija hem naar de fles én naar de ganzenveer deed grijpen (wat gelukkig heel wat mooie gedichten opleverde).

Rond Prešernov trg

Ten westen van Prešernov trg gaat voetgangerswinkelstraat Čopova ulica naar de brede Slovenska cesta. Aan weerszijden zijn verschillende interessante winkels en cafés gevestigd. Een paar passages leiden naar de gelijksoortige winkelstraat Nazorjeva ulica parallel aan Čopova ulica. Trappen bieden toegang tot bars en bierkelders onder het straatniveau. Nazorjeva ulica komt aan de oostkant uit achter de franciscaner kerk en bij **Miklošičeva cesta**. Op de hoek heeft het prachtige Jugendstilhotel Grand Hotel Union een theater, een theatercafé en een Konditorei op de begane grond. Aan de overzijde van de straat staat naar rechts een crèmekleurig bankgebouw uit 1908. Het heeft een Jugendstilluifel die veel weg heeft van die van de Centromercur aan Prešernov trg. Boven op het bankgebouw hou-

Op de centrale markt van Ljubljana.

Noordoost-Slovenië

Wie de moeite neemt om de Julische Alpen, het Karstgebied en de Sloveense kust achter zich te laten, wordt in het noordoosten van Slovenië beloond met oude kastelen, mooie rivierdalen, groene berg- en heuvelgebieden, een vuistvol thermale kuuroorden, enkele interessante plaatsen en – voor de liefhebber – smakelijke Sloveense wijnen. Het stedelijk centrum van Noordoost-Slovenië is Maribor, de tweede stad van het land. Het is tevens de hoofdstad van Štajerska (Stiermarken of, in het Duits, Steiermark), het grootste Sloveense gewest dat het leeuwendeel van Noordoost-Slovenië beslaat. Westelijk van Maribor stroomt de Drava (na de Sava de grootste rivier van Slovenië) door een plezierige vallei, die voor een groot deel in het gewest Koroška ligt. Daar weer westelijk van is de streek rond de bovenloop van de Savinja beslist een omweg waard. Ten oosten van Maribor kom je via bronnenstad Radenci uit in Prekmurje, het oostelijkste gewest van het land. Hier zijn veel Hongaarse invloeden te ontdekken. Vlak onder Prekmurje ligt de wijnstreek van Ljutomer en Ormož. Ten zuidoosten en zuiden van Maribor is de oude stad Ptuj een van de interessantere historische steden van Slovenië, terwijl Rogaška Slatina en Atomske Toplice garant staan voor kuren in stijl.

< De Logarvallei in Noord-Slovenië.

Maribor

In de Sloveense karstgrotten zijn prachtige druipsteenformaties te vinden.

DE KLASSIEKE KARST

In de Sloveense bodem bevinden zich de mooiste kalksteengrotten van Europa, met wonderlijke druipsteenformaties, onderaardse meren en rivieren en alles wat er nog meer bij hoort. Zo'n 46% van het Sloveense grondgebied heeft een poreuze kalksteenbodem, waarin zich meer dan 7000 tot dusverre bekende grotten bevinden.

Het wereldberoemde klassieke Karstgebied (Kras in het Sloveens) ligt ook voor het overgrote deel in Slovenië. Het is het gebied dat ruwweg tussen de Julische Alpen en Zuid-Slovenië ligt. In het westen loopt het door tot net over de Italiaanse grens, in het oosten ligt de grens ten westen van Ljubljana en in het zuiden loopt het nog een stukje door in Kroatië. Het kalkgesteente waaruit de bodem in dit gebied bestaat, is zo zacht dat rivier- en regenwater er in enkele miljoenen jaren een reusachtige ondergrondse gatenkaas van hebben kunnen maken. Voor speleologen is de kaas al heel lang onderwerp van uitgebreide studie. Desondanks is van de tientallen kilometers aan grottenstelsels bij lange na nog niet alles verkend en in kaart gebracht.

Dit centrale Karstgebied in Slovenië is trouwens zo archetypisch dat vergelijkbare kalksteengebieden elders in de wereld 'karstlandschappen' worden genoemd. Ter onderscheid wordt het centrale Sloveense kalksteengebied de 'klassieke Karst' genoemd, met een hoofdletter K dus.

Worden speleologen ogenblikkelijk opgewonden als je de term 'Karst' laat vallen, de boeren in het gebied zijn er helemaal niet blij mee. Landbouw in dit soort kalksteengebieden is erg moeilijk. Regenwater zakt veel te snel weg in de poreuze bodem, zodat vooral 's zomers water een schaars goed kan zijn, ondanks de talrijke bronnen, stroompjes en rivieren die her en der in en uit de bodem komen en ondanks het feit dat er jaarlijks zo'n 1600 mm hemelwater naar beneden komt.

De regelmatige droogte van de bodem dwong boeren vroeger ingenieuze oplossingen te bedenken voor de waterproblemen. Zo groef men kunstmatige vijvers met een dikke kleilaag op de bodem bij de dorpen. Deze vijvers werden in de zomer bewaakt tegen waterdieven, zo kostbaar was de vloeistof soms. Bij de boerderijen werd elke druppel gespaard. Men zorgde ervoor dat regenwater in cisternen werd opgevangen, terwijl zelfs het bad- en waswater werden bewaard voor de koeien.

Een culinaire specialiteit van het Karstgebied is de overal opduikende karstham. De dure ham, vergelijkbaar met de jamón serrano uit Spanje of de parmaham uit Italië, verkrijgt zijn specifieke smaak door droging in de gevreesde, koude *burja* (of bora), de straffe wind die 's winters vanaf de bergen naar de Adriatische Zee kan waaien. Naast de karstham streelt verder ook de donkerrode Teranwijn van het Karstgebied menige tong.

borden. Ter plekke zijn grote parkeerplaatsen aangelegd en aan de voet van de rotswand met de hoofdentree vind je hotels, terrassen en talrijke souvenirstalletjes: de grotten van Postojna vormen overduidelijk een van de belangrijkste toeristische attracties van Slovenië. Rechts vooraan zijn de kassa's. Er zijn informatiefolders in 22 verschillende talen.

De entree bevindt zich 15 m boven het punt waar de rivier de Pivka in de grond verdwijnt, op 515 m boven de zeespiegel. Het Latijnse opschrift op de gevel van de entree is al veelbelovend: *Immensum ad antrum aditus* ('Toegang tot de immense grot'). Het skelet bij de entree is van een prehistorische hollenbeer. In de grotten heeft men ook overblijfselen gevonden van een prehistorische hollenleeuw, een hollenneushoorn en een sabeltandtijger.